

Підготовка студентів до проведення пробних уроків у початковій школі

У статті висвітлено організаційно-методичні аспекти підготовки студентів вищих навчальних закладів до проведення пробних уроків в початковій школі. Розкрито основні положення та технологічний процес вищезазначеної проблеми.

Ключові слова: пробні уроки у початковій школі, зміст практики, технологічний процес підготовки до пробних уроків.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя охоплює вивчення психолого-педагогічних дисциплін, науково-дослідну і навчально-практичну діяльності. Педагогічна практика – одна з важливих ланок у системі професійної педагогічної освіти, основне джерело набуття практичних умінь і навичок. Практика є складовою частиною навчально-виховного процесу і забезпечує поєднання теоретичної підготовки майбутніх учителів з їх практичною діяльністю в загальноосвітньому закладі. Вона відіграє системоутворюючу роль у формуванні творчої особистості майбутнього фахівця [1].

Педагогічна практика займає одне з визначальних місць у професійній підготовці вчителя. Даний вид діяльності дає змогу студентові визначитися, наскільки правильно ним зроблений вибір професії, виявити ступінь співвідношення особистісних якостей з роботою вчителя. Ще відомі педагоги вказували, що метод викладання можна вивчити з книги чи слів викладача, але набуті навички з використання даного методу можна лише довготривалою практикою [3].

У сучасних навчальних закладах, де готують майбутніх учителів, педагогічна практика допомагає сформувати в студентів педагогічні уміння й навички, сприяє поглибленню загальної та педагогічної освіти, творчому переосмисленню теоретичних положень. У процесі проходження практики студенти залучаються до педагогічної діяльності, яка удосконалюється на основі змістового фактичного матеріалу, пізнання і результативне оволодіння яким можливе лише за умови живих вражень і спостережень. Саме в процесі діяльної довготривалої практики виявляються суперечності між наявним і необхідним запасом знань, а це виступає рушійною силою неперервної освіти і самоосвіти.

У вищих навчальних закладах України, де готують учителів початкових класів, здійснюється низка різних видів педагогічної практики, серед яких чільне місце займає практика „Пробні уроки”. Даний вид практики спрямований на включення студентів у викладацьку діяльність, формування у них професійно-педагогічних умінь організувати, здійснювати й аналізувати навчальний процес у початковій ланці освіти, засвоєння перших елементів педагогічного досвіду.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... На сучасному етапі існує низка теоретичних і практичних досліджень, які складають основу побудови та організації педагогічної практики у навчальних закладах. Серед них праці О.О.Абдулліної, В.І.Бондаря, А.П.Беляєвої, С.Н.Полянського, В.Т.Чепікова, Л.О.Хомич. Історичні аспекти практичної підготовки розкрито в наукових публікаціях В.Н.Губаря, Г.Н.Захаревича, М.М.Кузьміна, Г.І.Терещенка та ін. Психолого-педагогічні проблеми практичної підготовки відображено у працях Г.О.Балла, І.Д.Беха, А.П.Верхоли, П.Я.Гальперіна, М.К.Козія та ін. [4].

Дослідження П.С.Решетникова спрямовані на вивчення нових технологій організації практики за кумулятивним принципом. Методичні та організаційні аспекти проблеми практичної підготовки молодших спеціалістів початкової шкільної освіти розкрито в роботах Л.В.Борикової та Г.М.Коджаспирової. Проблеми педагогічної практики, зокрема з проведення пробних уроків, присвячені дослідження І.С.Руснака, М.Г.Іванчук та ін. [4; 5]. Але в науковій літературі системної інформації щодо організації та підготовки пробних уроків в умовах вищих навчальних закладів недостатньо.

Формулювання цілей статті... Мета статті – висвітлити організаційно-методичні аспекти підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів до проведення пробних уроків у початковій школі, показати технологічний процес цієї підготовки, основні положення, на яких має будуватися вищезазначений вид практики.

Виклад основного матеріалу... Успішне формування професійної готовності до педагогічної діяльності неможливе без умови розвитку у майбутнього вчителя педагогічної свідомості, особистісно й професійно позитивної Я-концепції. Сучасні науковці вважають, що практика допомагає реально формувати в умовах природного педагогічного процесу методичну рефлексію, коли для вчителя предметом його роздумів стають засоби і методи власної педагогічної діяльності, процеси вироблення і прийняття практичних рішень.

Педагогічна практика в навчальному закладі, особливо при підготовці вчителя початкових класів, повинна носити комплексний характер, який має проявлятися в тому, що студенти за роки навчання залучаються до різних видів педагогічної діяльності, яку виконує класовод у школі. Оскільки робота

вчителя початкових класів – багатопредметна і багатоаспектна, то й педагогічна практика студентів, майбутніх учителів початкових класів, повинна бути такою, щоб сприяти формуванню в них основних професійних умінь: предметних, дидактичних, виховних, конструктивних, організаторських, дослідницьких і методичних. У сучасній науковій літературі визначено основні положення, на яких має базуватися практика [4].

По-перше, провідним завданням педагогічної практики повинен стати розвиток професійних та індивідуальних творчих здібностей майбутніх учителів. Для цього необхідно передбачити диференціацію та індивідуалізацію змісту й організації педагогічної практики; варіативність завдань, які пропонуються студентам на вибір із урахування їх професійної спрямованості, спеціалізації, загальної та професійної підготовки, індивідуальних здібностей; добровільний вибір об'єктів роботи і видів діяльності; широке поєднання колективних, групових та індивідуальних форм роботи. Поряд із закріпленням студентських груп за школами необхідно використовувати індивідуальне прикріплення окремих студентів до вчителів, які мають передовий педагогічний досвід, а також за місцем їх майбутньої роботи.

По-друге, практика якомога тісніше має поєднуватися з вивченням дисциплін психолого-педагогічного циклу, особливо з методиками викладання. На початкових етапах вона повинна носити характер психолого-педагогічного практикуму, а пізніше – самостійного здійснення всіх видів роботи вчителя початкових класів.

По-третє, педагогічну практику потрібно організовувати на договірних началах з різними типами навчальних закладів на базі навчально-наукових комплексів.

По-четверте, при плануванні, організації та проведенні педагогічної практики необхідно передбачати посилення самостійності, творчості студентів, нарощування складності завдань, поступове поєднання з науково-дослідною роботою, врахування думок, порад студентів щодо удосконалення їх практичної підготовки.

Практика „Пробні уроки” проводиться у VI та VII семестрах і спрямовується на залучення студентів до проведення уроків з усіх навчальних дисциплін початкової ланки освіти. В процесі такого виду педагогічної практики майбутні педагоги вчаться планувати, здійснювати, аналізувати навчально-виховний процес на уроці, у них формуються професійні уміння і навички підготовки, організації та проведення навчальних занять. Даній практиці передують педагогічна практика з виховної роботи, а також серія спостережень уроків у системі вивчення методик різних навчальних дисциплін, де викладачі-методисти демонструють зразки аналізу уроків і позакласних занять, проведених учителями.

У процесі педагогічної практики „Пробні уроки” студенти залучаються до виконання таких видів діяльності:

- знайомляться з організацією навчально-виховного процесу в класі, з роботою вчителів і вихователів;
- вивчають методичну базу класу, школи, технічні та наочні засоби, календарно-тематичні, поурочні плани та конспекти уроків учителів;
- проводять пробні уроки й заняття з різних дисциплін (як основної кваліфікації, так і додаткової спеціалізації), здійснюють їх самоаналіз;
- відвідують і аналізують пробні уроки інших студентів-практикантів.

Основні завдання даного виду практики:

- формування умінь і навичок спостереження за навчально-виховним процесом і аналізу його результатів;
- оволодіння різними методами, прийомами та засобами проведення уроків і використання їх на практиці;
- формування умінь управління пізнавальною діяльністю школярів у відповідності з їх віковими та індивідуальними особливостями;
- формування умінь творчого застосування на практиці знань з педагогіки, психології та методик викладання навчальних дисциплін у початковій школі [3].

У процесі проходження даного виду практики студенти мають навчитись підпорядковувати свою педагогічну діяльність створенню таких умов навчання і виховання учнів, які б сприяли максимально можливій реалізації і самореалізації особистісного інтелектуального і фізичного потенціалу кожного учня, а також організувати та керувати пізнавальною діяльністю школярів відповідно до їх вікових та індивідуальних особливостей та творчо застосовувати на практиці знання, набуті під час вивчення психолого-педагогічних дисциплін. Під час вищезазначеного виду практики студенти повинні вдосконалювати уміння і навички спостерігати за навчально-виховним процесом, фіксувати явища, процеси, факти, від яких залежить ефективність уроку; вибудовувати логіко-структурну залежність між загальним, аспектним та компонентним видами аналізу уроку, а також дотримуватись вимог до спостереження та аналізу уроку [4].

Майбутні фахівці вчать: планувати уроки з визначеної дисципліни, розробляти поширені плани-конспекти уроків; аналізувати методичну літературу, шкільні підручники, навчальні програми, творчо опрацьовуючи їх, відбирати необхідний матеріал; підбирати чи виготовляти наочні, дидактичні та технічні засоби навчання до уроку чи заняття; добирати найефективніші методи, прийоми та форми проведення уроків і занять з урахуванням фізичного й психічного розвитку учнів; проводити діагностику сформованості в школярів знань, умінь і навичок з предмета; здійснювати самоаналіз і самооцінку результатів власної діяльності, а також аналізувати пробні уроки й заняття інших практикантів; використовувати методи педагогічної діагностики, визначати рівні вихованості учнів і учнівського колективу; коректувати міжособистісні стосунки у дитячому колективі, застосовувати методи позитивного впливу на учня.

Практика „Пробні уроки” проводиться протягом двох семестрів. За період практики студент проводить 10 пробних уроків із визначених навчальних предметів 1-4 класів. Це українська мова і читання, математика, „Я і Україна”, трудове навчання, образотворче мистецтво, музика, фізична культура, додаткова спеціалізація. Визначена кількість пробних уроків і занять повинна бути обов'язково виконана кожним студентом-практикантом.

Для проходження даного виду практики формуються 4 - 5 підгруп з 6-7 студентів. Кожна підгрупа працює за своїм розкладом. Один студент з підгрупи проводить пробний урок, а решта (5-6 студентів) ведуть спостереження. Протягом дня в режимі розкладу уроків початкової школи з одного предмета може бути проведено від 1 до 4-х уроків.

Кожен урок, позакласне заняття обговорюється підгрупою. Обговорення пробного уроку розпочинається із самоаналізу студентом, який проводив урок. Самоаналіз уроку здійснюється за такими основними позиціями:

- тема та мета уроку;
- виконання запланованих завдань і досягнення поставленої мети;
- зазначення найбільш позитивних сторін уроку та встановлення причин не зовсім вдалих моментів уроку.

За проведений самоаналіз уроку методист виставляє студенту оцінку, яка враховується при оцінюванні уроку та практики в цілому. Студент, який аналізує урок першим, подає повний аналіз. У висновку зазначається, наскільки студент-практикант досягнув мети уроку в цілому; виставляється оцінка за проведений урок студентом, який його аналізує; висловлюються пропозиції і побажання. За зроблений аналіз уроку викладач-методист виставляє оцінку студенту, яка враховується при підсумковому оцінюванні практики. Студенти підгрупи доповнюють зроблений аналіз розглядом тих аспектів, які, на їх думку, актуальні і не були прокоментовані при аналізі, висловлюють свою оцінку проведеного уроку. Підсумковий аналіз уроку проводить викладач-методист. Він указує на допущені помилки, якщо вони є, висловлює поради, виставляє оцінку за критеріями і нормами кредитно-модульної системи.

Зокрема, це такі модулі:

Модуль 1 (підготовчий) включає підбір змісту, методів та засобів навчання до теми; роботу з основною та додатковою методичною літературою; співпрацю з учителем; вчасне консультування з методистом; розробку плану-конспекту уроку.

Модуль 2 (змістовий) включає організацію та проведення уроків відповідно до індивідуального графіка; дотримання вимог до сучасного уроку з позицій: реалізації мети, виконання завдань на структурних етапах уроку, діяльності учнів та вчителя.

Модуль 3 (методичний) – це фотографія уроку, проведеного однокурсником; аналіз уроків проведених студентами-колегами; самоаналіз власних уроків.

Модуль 4 (підсумковий): оформлення звітної документації за матеріалами практики; захист результатів педагогічної практики.

У сучасній науковій літературі велика увага приділяється технологічному процесу підготовки студентів до проведення пробних уроків в школі. Визначено такі основні етапи підготовки: попередній, основний та узагальнюючий [5].

Попередній етап підготовки включає самостійне вивчення теоретичного матеріалу щодо способів та прийомів діяльності за допомогою методичних розробок, методичної літератури, а також з'ясування конкретних задач, які потрібно вирішити в процесі підготовки та проведення занять в школі. На цьому етапі студенти повинні узгодити з учителем тему уроку та отримати попередні поради та вказівки щодо проведення уроків.

Основний етап підготовки спрямовано на ознайомлення з теоретичною інформацією з проблеми на основі лекцій з психології, педагогічної теорії та системи навчання, виховання, фаховим методикам. Важливе значення має розбір з методистом та самостійне вирішення задач, виконання вправ, пісень, конструювання і виготовлення посібників, які будуть використані на уроках в школі.

Ефективним на цьому етапі є моделювання уроку в процесі проведення практичних занять з фахових методик, психології, педагогіки. Важливе значення також має:

- перегляд відеозаписів, сценаріїв, планів, технологічних карт уроків;
- підготовка робочого варіанту сценарію технологічної карти заняття;
- обговорення з методистом та уточнення проекту уроку.

Узагальнюючий етап підготовки до уроку включає:

- підготовку навчальних засобів, проектування та виготовлення наочних посібників, дидактичного матеріалу;
- апробацію демонстрацій;
- вивчення змісту заняття, фіксація в пам'яті та на окремих картках найбільш важливої інформації по уроку;
- підготовку наочності для безпосереднього використання на уроці;
- створення умов для ефективного сприймання інформації.

Висновки... Отже, педагогічна практика, зокрема „Пробні уроки”, служить важливою ланкою в системі професійної підготовки вчителя початкових класів і є невіддільною від навчального процесу. Адже студенти шляхом особистого досвіду в школі оволодівають уміннями і навичками викладання свого предмета і виховання учнів, вчать самостійно і творчо застосувати ті знання, які вони здобули в процесі навчання у вищому навчальному закладі. Практика дозволяє послідовно і в певній системі на протязі багатьох років поєднувати теоретичну підготовку студентів з їх практичною роботою в навчально-виховних закладах.

Система педагогічної практики студентів в умовах ступеневої підготовки спрямована на становлення у майбутніх вчителів практичних навичок, умінь, професійних здібностей, які допоможуть їм в майбутньому успішно здійснювати навчально-виховний процес в школі, і логічно завершує вивчення основних навчальних дисциплін психолого-педагогічного циклу, знайомить з явищами, які вивчаються в методиках викладання навчальних дисциплін, актуалізує знання студентів, забезпечує їх практичне застосування.

В процесі підготовки до практики активізується процес професійного становлення і самовизначення майбутніх вчителів, залучення їх до творчого досвіду колег і інноваційного пошуку, відчувається потреба в педагогічних знаннях і вміннях. Теоретичні знання набувають для студентів практичного змісту, так як практична діяльність ставить їх перед необхідністю шукати відповіді на постійно виникаючі питання про завдання, зміст і методи навчально-виховної діяльності з учнями.

Перспективи подальших розвідок... Перспективи подальших розвідок щодо підготовки студентів до проведення пробних уроків у початковій школі ми вбачаємо у розробці основних шляхів адаптації студентів до умов загальноосвітніх навчальних закладів, визначення особливостей особистісно орієнтованої моделі підготовки майбутніх фахівців до проведення уроків в школі та ін.

Список використаних джерел та літератури:

1. Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів освіти України : Наказ Міністерства освіти України від 8.04.1993 р. № 93 // Збірник законодавчих та нормативних актів про освіту. – К., 1994. – Вип. 1. – С. 139–153.
2. Педагогика : [учеб. пособ. для студ. пед. учеб. зав.] / В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, А. И. Мищенко, Е. Н. Шиянов. – М. : Школьная пресса, 2002. – 512 с.
3. Педагогічна практика „Пробні уроки” : навч.-метод. посіб. / [кол. авторів : І. С. Руснак, М. Г. Іванчук, Т. Д. Федірчук та ін.]. – Чернівці : Рута, 2006. – 160 с.
4. Педагогическая практика в начальной школе : [учеб. пособ. для студ.] / Г. М. Коджаспирова, Л. В. Борикова, – М. : Академия, 2000. – 272 с.
5. Решетников П. Е. Нетрадиционная технологическая система подготовки учителей: Рождение мастера / П. Е. Решетников. – М. : Владос, 2000. – 304 с.

Аннотация Л.А.Машкина

Подготовка студентов к проведению пробных уроков в начальной школе

В статье освещены организационно-методические аспекты подготовки студентов к проведению пробных уроков в начальной школе. Раскрыты основные положения и технологический процесс вышеуказанной проблемы.

Ключевые слова: пробные уроки в начальной школе, содержание практики, технологический процесс подготовки к пробным урокам.

Summary L.A.Mashkina

Preparation of Students to the Test Lessons Conduction at Primary School

Organization-methodical aspects of students' of higher educational institutions preparation to conducting test lessons at primary school are elucidated in the article. Basic regulations and technological process of the above mentioned problem are revealed.

Key words: test lessons at primary school, content of practice, technological process of preparation to test lessons.

Дата надходження статті:

„6” вересня 2010 р.